

Diarienummer: DO 2025/3796

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Yttrande över Stärkt lagstiftning mot hedersrelaterat våld och förtryck (SOU 2025:59)

Allmänna synpunkter

DO vill inleda med att betona det angelägna med att arbeta mot hedersrelaterat våld och förtryck. Det är viktigt att arbetet bedrivs effektivt, sakligt och utifrån välgrundad kunskap om problemen och på sätt som inte stigmatiserar vissa grupper eller diskriminerar individer.

Arbetsätt som utgår från negativa stereotypa föreställningar om en viss kultur, hudfärg, religiös tillhörighet eller förmodad etnisk tillhörighet kan leda till diskriminering som har samband med grunderna etnisk tillhörighet eller religion eller annan trosuppfattning av exempelvis rättsvårdande myndigheter, omvårdande personal eller skolpersonal. Därtill kan en händelse som bedöms som hedersrelaterat förtryck, antingen helt utan grund, eller när det i själva verket rör sig om annan typ av våld eller andra missförhållanden, få allvarliga konsekvenser för den enskilda.

Hedersrelaterat våld och förtryck måste samtidigt förstås som en komplex könsdiskriminerande företeelse som systematiskt upprätthåller förtryck, missgynnande och våld utifrån principen om att kontrollera framför allt flickor och kvinnors sexualitet, på grund av deras kön. Det är även en företeelse och ett system som upprätthåller heteronormer och som inskränker andra sexuella läggningar än heterosexualitet.¹ Att stävja, motverka och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck är därför viktigt i arbetet mot diskriminering som har samband med kön och sexuell läggning och i förlängningen ett samhälle fritt från diskriminering. Friheten för varje individ att inte utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck är en avgörande förutsättning för att alla ska kunna åtnjuta sina rättigheter och möjligheter och leva fria liv. Det förekommer att skol- eller förskolepersonal samt personal inom socialtjänst av olika skäl underlåter att agera eller anmäla

¹ <https://www.hedersfortryck.se/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>.

händelser – särskilt i situationer eller händelser som avser just hedersrelaterat våld och förtryck. Detta kan få förödande konsekvenser för den enskilda som är utsatt, ofta flickor med annan etnisk tillhörighet än svensk.²

Därutöver vill DO betona nödvändigheten av dialog och samråd inte bara mellan ansvariga myndigheter utan också med de minoritetsgrupper som kan komma att beröras. Om det konkreta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck ska kunna ta sin utgångspunkt i de mänskliga rättigheterna krävs därtill uppföljning av åtgärderna utifrån ett rättighetsperspektiv.

Utifrån DO:s uppdrag väljer ombudsmannen att kommentera ett urval av utredningens förslag nedan.

Synpunkter på vissa förslag

7.4 Vilseledande att ingå äktenskap bör i vissa fall kriminaliseras

DO välkomnar förslaget att utvidga bestämmelserna om äktenskapstvång till att även omfatta vilseledande att ingå äktenskap. Genom vilseledande handlingar, som till exempel när ”personen inte förstår ceremonins verkliga innebörd och därmed deltar i ceremonin i tron om att det är fråga om något annat än en vigsel”³ riskerar särskilt flickor med intellektuell funktionsnedsättning tvångsäktenskap, vilket är ett allvarligt hinder för dem att åtnjuta sina rättigheter och möjligheter. Lagförslaget undanröjer dessa rättsliga luckor i gällande lagstiftning och bestämmelserna blir därmed mer ändamålsenliga.

7.5.4 Ett utvidgat straffansvar för äktenskapsresor, 7.5.5 En ny straffbestämmelse om äktenskapsresebrott mot barn, 7.6.3 Försök till äktenskapsresebrott och äktenskapsresebrott mot barn är straffvärt

DO delar utredningens bedömning att tvångsäktenskap (äktenskapsbrott) och barnäktenskap är så pass allvarliga företeelser som inskränker tillgången till lika rättigheter att det bör finnas möjligheter och verktyg för rättsväsendet att ingripa och förhindra sådana händelser samt att dessa gärningar också ska kriminaliseras. Ombudsmannen välkomnar därför utvidgningen av lagen i enlighet med de tre förslagen om ett utvidgat straffansvar för äktenskapsresor, en ny straffbestämmelse om

² SOU 2024:21, sid. 127.

³ SOU 2025:59, sid. 141.

äktenskapsresebrott mot barn samt försök till äktenskapsresebrott mot barn. DO ser samtidigt bland annat i anmälningar om diskriminering som inkommer till myndigheten att det förekommer situationer där exempelvis skolpersonal anmäler misstanke om så kallade äktenskapsresor utifrån diskriminerande föreställningar om etnisk eller religiös tillhörighet. Det är viktigt att det inom bland annat rättsväsendet finns en medvetenhet om att anmälningar i dessa ärenden kan bygga på negativa stereotypa föreställningar om etnisk eller religiös tillhörighet. Mot denna bakgrund vill DO framhålla vikten av att bevisföring och beslut inte får bli godtyckliga och att tillräckliga resurser och kunskap behövs för att förebygga stigmatisering och diskriminering.

10.9 Förbud mot erkännande av vissa utländska äktenskap

DO tillstyrker förslaget om förbud mot erkännande av vissa utländska äktenskap, i synnerhet de som ingåtts genom tvång. DO delar utredningens bedömning att ett erkännandeförbud innebär att Sverige i högre utsträckning skulle leva upp till FN:s kvinnokonvention (CEDAW). Samtidigt delar DO utredningens resonemang om vikten av att väga individens rätt att ingå äktenskap och bilda familj mot individens rätt att komma i åtnjutande av skydd mot oönskade äktenskap.⁴ Avvägningen blir däremot enbart ett problem om förslaget hade rört sig om ett absolut erkännandeförbud. DO välkomnar därför att förslaget inbegriper en individuell proportionalitetsbedömning genom att det införs en möjlighet att tillerkänna vissa rättsverkningar som följer av ett äktenskap om båda parterna är över 18 år och det finns synnerliga skäl för det. DO anser därför att förslaget som lämnats är väl avvägt.

Ytterligare synpunkter

För att den straffskärpning och den utvidgning av lagstiftningen som utredningen föreslår effektivt ska komma åt hedersrelaterat våld och förtryck utan att samtidigt leda till stigmatisering av vissa grupper eller diskriminering av individer bör förslagen i utredningen kompletteras med skyddsåtgärder som exempelvis:

- Standardiseringar och tydliga kriterier och/eller utredningsförfaranden för hur hedersförtryckens olika former ska identifieras. Kriterierna ska bygga på evidens och kunskap om hedersförtryck, hedersnormer, våld i nära relationer, killars våld mot tjejer och diskriminering.

⁴ SOU 2024:21, sid. 328-329.

- Generell kunskapshöjning om hedersförtryck och diskriminering bland lärare och skolpersonal, socialtjänst, inom rättsvårdande myndigheter, i grundutbildningar och i kompetensutvecklingssatsningar.
- Tillräckliga ekonomiska resurser inom skola, socialtjänst, och de rättsvårdande myndigheterna och andra aktörer för att säkerställa och upprätthålla ovan föreslagna åtgärder och därmed förebygga diskriminering.

Beslut i detta ärende har fattats av diskrimineringsombudsman Lars Arrhenius efter föredragning av utredare Malpuri Groth. I den slutliga handläggningen har också sektionschefen Lars Lindgren, experten Tarik Qureshi och den strategiska rådgivaren Anna Ericsson deltagit.

Lars Arrhenius